

**RECENZIJA KURIKULUMA ZA PREDMET SRPSKI
JEZIK ZA OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE S NASTAVOM
NA SRPSKOM JEZIKU I ĆIRILIČNOM PISMU U
REPUBLICI HRVATSKOJ (MODEL A)**

Recenzentica: Jela Šormaz

Klisa, 13.8.2019.

PODACI O RECENZENTICI

Ime i prezime: Jela Šormaz

Zvanje: profesorica srpskog jezika i književnosti

Naziv matične ustanove: Srednja strukovna škola Marko Babić, Vukovar

Adresa stanovanja: Đure Jakšića 18, Klisa

OIB:71995828469

JMBG:1008964308203

e-mail: jela.sormaz@skole.hr ; jelasormaz@gmail.com

PODACI O RECENZIRANOM DJELU:

Naslov: Kurikulum predmeta Srpski jezik za osnovne i srednje škole s nastavom na srpskom jeziku i ćiriličnom pismu u Republici Hrvatskoj (Model A)

Vrsta djela: dokument

Namjena dokumenta: Kurikulum nastavnog predmeta Srpski jezik namijenjen je svim učesnicima vaspitno-obrazovnog procesa(učenicima, učiteljima, stručnim saradnicima;pedagozima, bibliotekarima...) u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj koje obrazuju učenike, pripadnike srpske nacionalne manjine,koji nastavu slušaju na srpskom jeziku i pišu ćiriličnim pismu, po Modelu A, i sve one koji se žele obrazovati po tom modelu, budući da je kroz predmetni kurikulum Srpskog jezika naglašeno vaspitavanje u duhu humanizma i tolerancije te podsticanje i razvijanje trajnog interesovanja za nova saznanja kao i obrazovanje i cjeloživotno učenje.

Opseg i raspored građe Kurikuluma

Tekst Kurikuluma sastavljen je na 178. strana i obuhvata devet sljedećih poglavlja:

1. Uvod (str. 1-2)
2. Svrha i opis predmeta (str. 2-3)
 - * Grafički prikaz predmeta Srpski jezik (str.4)
3. Vaspitno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanje predmeta Srpski jezik (str.5)
4. Domene u organizaciji kurikuluma predmeta Srpski jezik (str.6-8)
5. Vaspitno- obrazovni ishodi (str.9-132)
6. Spisak preporučenih književnih i neknjiževnih tekstova (str.133-167)
7. Povezanost sa drugim vaspitno-obrazovnim područjima i međupredmetnim temama (str.168)
8. Učenje i poučavanje predmeta Srpski jezik (str.169-172)
9. Vrednovanje vaspitno-obrazovnih ishoda (str.173-178)

Svako od navedenih poglavlja, već po naslovljavanju, jasno je po svom sadržaju, ali jednak je jasno i u okviru Kurikuluma kao dobro organizovane cjeline. Redoslijed dijelova Kurikuluma je logičan: počinje uvodom koji govori o sadržaju dokumenta, što omogućava, na samom početku, sagledavanje suštine ovog dokumenta. Kroz ostala poglavlja je taj sadržaj obrazlagan tj. u zadnjem poglavlju je sve zaokruženo vrednovanjem i "zaključivanjem".

U Uvodu je naglašeno da je Kurikulum razvojni dokument koji je moguće mijenjati što će zavisi, prije svega, od potreba učenika, potom vaspitno - obrazovnih radnika, vaspitno-obrazovnih ustanova, novih naučnih saznanja i saznanja proizašlih iz prakse. Znači da je polazište i središte vaspitno-obrazovnog procesa učenik prema kome je i oblikovan Kurikulum i bez kojeg ne bi ni imao smisao i značenje.

Svrha i opis predmeta. U tekstu dokumenta objašnjeno je da Srpski jezik u Modelu A podrazumijeva da se cijelokupno učenje i poučavanje (osim hrvatskog jezika i stranih jezika) odvija na maternjem, srpskom jeziku i čiriličkom pismu što je utemeljeno propisanim zakonskim aktima: Ustavom RH i Zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina, te Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina.

Istaknuto je, što je važno za učenike koji slušaju nastavu u Modelu A, da zahvaljujući školovanju na srpskom jeziku i čiriličkom pismu imaju mogućnost da se opredijele za svijet rada ili nastavak školovanja na visokoškolskim ustanovama u Republici Hrvatskoj ili u Republici Srbiji, što Kurikulum čini i informativnim dokumentom.

Opravdano je i ono što je navedno u Kurikulumu da je svrha učenja srpskog jezika čuvanje, njegovanje i prenošenje tradicije i kulture koju učenik/učenica kritički promišlja. Učenjem maternjeg jezika podstiče se razvoj integriteta i identiteta mladih osoba, te osjećaja nacionalne pripadnosti i pripadnosti evropskoj zajednici.

U Kurikulumu, kao predmet, Srpski jezik je usklađen sa potrebama savremenog društva tj. pravilima dobre komunikacije i lijepog ponašanja, ljubavi prema čitanju, učenju putem čitanja, medijskom obrazovanju i razvijanju čitalačke pismenosti što dovodi do kritičkog sagledavanja stvarnosti, originalnosti, kreativnosti, samopuzdanja, inicijativnosti, odgovornosti, humanosti i tolerancije mladih osoba.

*** Grafički prikaz predmeta Srpski jezik.**

Nastavni predmet Srpski jezik moguće je doživjeti i kroz fragmentarnu sliku na 4. strani gdje je kroz izbor 13 slika-detalja povezana prošlost sa sadašnjosti u kojoj dominiraju četiri domene nastavnog predmeta Srpski jezik: Književnost, Jezik, Kultura i mediji; dok Kultura izražavanja i stvaralaštvo, kao zadnji krug i četvrta domena, zaokružuje sve pa i četiri sposobnosti bez kojih nema sporazumijevanja, a to su: slušanje, govorenje, čitanje i pisanje.

Vaspitno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja predmeta Srpski jezik govore o najšire određenim očekivanjima od učenika. To su smjernice detaljnije razrađene u drugim cjelinama dokumenta. Između ostalog bitno je: razvijanje ljubavi prema maternjem jeziku, usvajanje gramatičkih i pravopisnih pravila, razvijanje estetskih i etičkih vrijednosti putem čitanja, teorijska znanja o jeziku i pravopisu uspješno primjeniti u praksi, samostalno rješavanje problema i donošenje odluka, kao i, preduzimljivost i spremnost na saradnju i timski rad. Važna je činjenica da pravilan odnos prema maternjem jeziku vodi poštovanju vrijednosti različitih jezičkih kulturnih zajednica i, naravno, osposobljavanju za život u multikulturalnom društvu.

Posebna cjelina u dokumentu posvećena je domenama kurikuluma predmeta Srpski jezik. Inače, **domene**, naučno su utemeljne i međusobno povezane i posredno ili neposredno su prisutne u cijelom dokumentu tako da su njegova gradivna struktura. Slušanje, govorenje, čitanje i pisanje čine komunikacijsku jezičku kompetenciju, koja se razvija u svim domenama. Domene su i argumentovano objašnjene. Očekivano je i potvrđeno da su središte svih domena učenici.

Kroz domenu *Književnost* kod učenika, između ostalog, treba razviti čitalačku naviku, sposobnost prepoznavanja književnih umjetničkih djela, procjenjivanje odnosa i uticaja između srpske i evropske književnosti, te stečena znanja primjenjivati u svakodnevnom životu.

Domena *Jezik* podrazumijeva da učenici, između ostalog, shvate, obrazlažu jezičke pojave i konačno primjenjuju jezičke norme u pisanju i govorenju prepoznavajući, izbjegavajući i osuđujući govor mržnje.

Unutar domene *Kultura izražavanja i stvaralaštvo*, između ostalog, podstiče se kod učenika kreativnost, intelektualna radoznalost, argumentovano raspravljanje uz uvažavanje različitog razmišljanja sagovornika, sloboda izražavanja i ispoljavanje svog stava. Sve ovo doprinosi

razvoju društva. Podstiče se i bogaćenje rječnika kao i literarno, dramsko- scensko i novinarsko stvaralaštvo.

Domena *Kultura i mediji* je u skladu sa vremenom u kom živimo tj. uticajem medija i potrebi da se učenicima ukaže i pomogne da budu medijski pismeni, razvijenog kritičkog mišljenja. Učenici trebaju da posjećuju kulturne događaje i učestvuju u njima što dovodi do promišljanja o uticaju popularne kulture i tradicije na vlastiti kulturni identitet.

Vaspitno- obrazovni ishodi su središnji (peti), najobimniji dio Kurikuluma.

Unutar svake domene određeni su vaspitno-obrazovni ishodi koji su proizašli iz vaspitno -obrazovnih ciljeva što je još jedna potvrda dobro osmišljene povezanosti cjelina unutar Kurikuluma. Ishodi su posmatrani kroz osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje(od prvog razreda osnovne škole do završnog razreda srednje škole). Oni se nadovezuju tako da usvojenost komponenti razrade ishoda u prethodnim razredima podrazumijeva i njihovo neponavljanje u vaspitno-obrazovnim ciklusima koji slijede. Za lakše snalaženje u iščitavanju ishoda osmišljena je pregledna tabela sa oznakama vaspitno-obrazovnih ishoda (npr. SJ OŠ/Српски језик, основна школа ili SJ SŠ A.2.1./Српски језик, средња школа, домена Књижевност, 2. разред, исход један ...).

Na početku svakog vaspitno-obrazovnog ciklusa grafički je prikazana procentna zastupljenost domena(četiri grafička prikaza: **1.**od 1. do 4. razreda o.š. str.10;**2.**od 5. do 8. razreda o.š. str.37;**3.**od 1. do 4. razreda s.š. četvorogodišnjih škola str.71;**4.**od 1. do 3. razreda s.š. trogodišnjih škola str.108). Zastupljenost domena je uskladjena sa uzrastom učenika i godinom/godinama učenja i poučavanja predmeta Srpski jezik (npr. 1- 4.razreda osnovne škole: A Književnost (25.0%),B Jezik (30,0%),C Kultura izražavanja i stvaralaštvo (40,0%) i D Kultura i mediji (5,0%)/ dok je 1-4. razreda srednje škole;gimnazija i četvorogodišnje stručne škole:Književnost (50,0%), Jezik(20,0%), Kultura izražavanja i stvaralaštvo (20,0%) i Kultura i mediji (10,0%).

Postoje četiri nivoa usvojenosti vaspitno obrazovnih ishoda unutar domena:zadovoljavajući, dobar, vrlo dobar i izvrstan. U Kurikulumu je kao primjer za analizu, u tebelama, prikazan nivo usvojenosti "dobar".

Vaspitno-obrazovne ishode čine, tako su i prikazani tabelarno: formulacija ishoda, razrada ishoda (preciznije određenje aktivnosti u okviru pojedinog ishoda) i vaspitno-obrazovni ishod na nivou "dobar" na kraju razreda.

Posebna pažnja je obraćana na sadržaje i preporuke za ostvarivanje ishoda što olakšava organizaciju vaspitno-obrazovnog procesa time što daje mogućnosti i prijedloge (npr. SJ OŠ C.1.2. Učenik/Učenica razvija vještinu čitanja;Sadržaji za ostvarivanje vaspitno-obrazovnih ishoda: slovarica(igre slovima i riječima), različite vrste tekstova (iz čitanke, domaće lektire, dječijih časopisa, slikovnica), jezičke igre(rebusi, ispunjaljke, ukrštene riječi) i sl. ili SJ SŠ C.3.2.Učenik/Učenica razvija vještinu kritičkog čitanja;Preporuka za ostvarivanje vaspitno-obrazovnih ishoda:Učenik/Učenica "kritički" čita jedan ili više književnoumjetničkih i najmanje jedan neknjiževni tekst. Aktivnosti tokom čitanja se prilagođavaju razradi ishoda.Predlaže se korelacija sa domenanma Književnost i Jezik te sa ishodima SJ SŠ C.3.1. iz Kulture izažavanja i stvaralaštva.

Navedena je i konkretna međupredmetna korelacija (sa: hrvatskim jezikom, istorijom, likovnom, muzičkom kulturom, pravoslavnom veronaukom ...)

Spisak preporučenih književnih i neknjiževnih tekstova.

Djela koja se nalaze na spisku prate vaspitno-obrazovne ishode. Zastupljeni su svi književni rodovi, ali i neknjiževni tekstovi: popularni,naučno-popularni i informativni tekstovi te dopunski spisak. Izbor književnih kritika i eseja, u okviru dopanskog spiska, može pomoći učenicima u pripremi za državnu maturu.

Učitelj/Učiteljica ima mogućnost da kraća lektirna djela obradi na satu, a neko drugo sa spiska (neoznačeno zvjezdicom kao lektirno djelo) ponudi kao lektiru ili u dogovoru sa učenicima predloži naslov iz srpske književnosti, koji odgovara njihovom interesu, uzrastu i u skladu je sa vaspitno-obrazovnim ciljevima i ishodima. Ili: kroz ishod „Učenik razvija čitalačku naviku“ učenik slobodno bira djelo za čitanje.

Povezanost sa drugim vaspitno-obrazovnim područjima i međupredmetnim temama

U ovom dijelu je istaknuto da je 2006. godine Evropska unija komunikaciju na maternjem jeziku označila kao prvu od osam kompetencija za cjeloživotno učenje.

Kurikularni predmet Srpski jezik je dio Jezičko-komunikacijskog područja(omogućava bolje razumijevanje,učenje i primjenu postojećih znanja i vještina u svim ostalim jezicima kao i u svim nastavnim predmetima, povezan je sa Društveno-humanističkim i umjetničkim područjem kao i sa međupredmetnom temom Socijalni i lični razvoj, Preduzetništvo, Građansko vaspitanje i obrazovanje, Upotreba informaciono-komunikacionih tehnologija što doprinosi i pravilnom razvoju mlade savremene osobe.

Učenje i poučavanje predmeta Srpski jezik. Sažeto je navedeno sve ono što učenjem maternjeg jezika, sticanjem određenih vještina i kompetencija, prije svega komunikacijskih, učenicima pomaže da znaju naučeno povezati sa životnim situacijama i iskustvom razvijati stvaralački duh i kreativnost, te oblikovati sistem vrijednosti. Sve je pojašnjeno u dijelu ovog poglavlja pod posebnim podtemama:Iskustva učenja,Uloga učitelja u osnovnoj i srednjoj školi, Materijali i izvori, Okruženje, Određeno vrijeme i Grupisanje učenika.

Suština je da savremena nastava zahtijeva inovativan pristup u području komunikacije na relaciji učenik-učitelj. Taj odnos mora da bude saradnički i podsticajan. Učitelj/Učiteljica metode prilagođava potrebama i mogućnostima učenika.

Nastavni materijali usmjereni su prema ostvarivanju obrazovnih ciljeva, funkcionalni su i usklađeni sa ishodima. Osim u učionici, učenje se ostvaruje i u vanučioničkim i vannastavnim prostorima (biblioteka, različite kulturne ustanove te virtuelno okruženje). Izvori i sredstva učenja i poučavanja moraju biti dostupni učenicima kroz pristup bibliotekama, internetu. Ovakvo razmišljanje je savremeno i zahtijeva odličnu opremljenost biblioteka kao i informatičkih učionica u školi.

Učenici su grupisani u odjeljenja, postavljaju individualne ciljeve, uče samostalno i timski i doprinise atmosferi u odjeljenju koja treba biti pozitivna ispunjena zedništvom,međusobnim uvažavanjem, tolerancijom, ravnopravnosću i pristupom bez predrasuda. Kurikulum i na ovo odgovara prilagođavajući se iskustvima i vrednovanjima postignuća i djece i učenika s poteškoćama u razvoju kao i vrednovanjem postignuća nadarene djece i učenika.

Predmet Srpski jezik uči se i poučava kroz cikluse.

U prva tri ciklusa planirano je godišnje 140 sati. U prva četiri razreda je fleksibilna nastava što stvara mogućnost prilagođavanja vaspitno-obrazovnog rada potrebama i interesovanjima učenika. Učitelj/Učiteljica ima slobodu da samostalno planira aktivnosti obrade, vježbanja, ponavljanja, sistematizacije i provjeravanja. Aktivnosti na satu su raspoređene prema načelu unutarpredmetne korelacije i integracije. Tako da tokom jednog nastavnog sata mogu da se ostvare ishodi više ili čak svih domena kao i ostvarivanje jednog ishoda može se produžiti na nekoliko sati.

U četvrtom i petom ciklusu razlikuju se srednjoškolski četverogodišnji programi sa satnicom $140 + 140 + 140 + 128$ i programi sa satnicom $140 + 140 + 105 + 96; 105 + 105 + 105 + 96$ te trogodišnji sa satnicom $105 + 105 + 96$. Suštinska razlika je vidljiva prema spisku preporučenih književnih djela.

U kurikularnom predmetu Srpski jezik, **vrednovanje vaspitno-obrazovnih ishoda** usklađeno je sa postavljenim Okvirom za vrednovanje procesa i ishoda učenja u osnovnim i srednjim školama. Elementi vrednovanja proizilaze iz vaspitno-obrazovnih ishoda četiri domene: Književnost, Jezik, Kultura izražavanja i stvaralaštvo i Kultura i mediji. Detaljno su objašnjeni elementi vrednovanja kroz cikluse . Tabelarno (str.175) je prikazan sadržaj izvještaja (svjedodžbe) na kraju školske godine prema vaspitno-obrazovnim ciklusima.

Izdvojene su kompetencije koje se procjenjuju kod učenika: odgovornost, samostalnost, samoinicijativnost, komunikacija i saradnja, kreativnost, primjena znanja u praktičnim situacijama. Svaka od kompetencija je pojašnjena (u zagradi).

Postoje tri pristupa vrednovanju: *vrednovanje za učenje, vrednovanje kao učenje i vrednovanje naučenog*. O tome hoće li učenik biti vrednovan odlučuje sam učitelj/učiteljica i učenik. *Vrednovanje za učenje* služi za motivisanje učenika na daljnji rad, pomaže učitelju/učiteljici da prilagodi proces poučavanja potrebama konkretnog razrednog odjeljenja ili pojedinih učenika. *Vrednovanje kao učenje* potiče učenike na praćenje, samoanalizu i samovrednovanje učenja. *Vrednovanje naučenog* podrazumijeva procjenu razine usvojenosti znanja i vještina na kraju određenog obrazovnog razdoblja.

Zaključna (pr)ocjena je pokazatelj učenikovog napredovanja u učenju te razvijenosti razumijevanja, vještina i sposobnosti izražavanja kritičkog i stvaralačkog mišljenja, vrijednosti i stavova.

Mišljenje o djelu:

Naslov dokumenta "Kurikulum za predmet Srpski jezik za osnovne i srednje škole s nastavom na srpskom jeziku i čiriličnom pismu", u Republici Hrvatskoj, Model A, odgovara sadržaju samog dokumenta. Dokument je aktualan budući da odgovara na potrebu srpske nacionalne manjine da se školuje na svom jeziku i pismu što je dokazano kroz temeljnu analizu, činjenice, stavove, konkretnе i jasne primjere šta podrazumijeva vaspitno-obrazovni proces koji treba rezultirati nastajanjem mlade osobe koja će istovremeno biti i individua za sebe, ali i slobodna ličnost neograničena tuđim izborima i voljom već vođena svojim znanjem, ljubavlju prema svom narodu, poštovanjem prema drugima sa namjerom oblikovanja svijeta bez mržnje. To ujedno znači da ovo djelo doprinosi razvoju teorije i prakse i nije samo puka analiza i sinteza.

Ilustracije koje su dio teksta (tabele, grafički prikazi i fragmentarni prikaz predmeta Srpski jezik) oblikovane su jasno, dobro vidljive i vjerodostojno ilustruju tj. objašnjavaju pojmove uz koje se pojavljuju.

Veoma je važno da je ovaj dokument razvojni i da ga je moguće mijenjati tj. razvojem društva, svijesti, prilika i svega ostalog što uzročno utiče i na razvoj mlađih osoba može dovesti i do promjena u dokumentu.

Jezik kojim je pisan dokument je jasan. Jedino na šta bi se moglo ukazati jeste da nije ispoštovana rodna ravnopravnost (npr.učenik/učenica, učitelj/učiteljica ...), trebalo bi обратити pažnji na pravilnost pojedinih riječi/naziva (Ћириличка варијанта документа): постотак/проценат; piše- Православни веронаук/pravilno- Православна веронаука. U

grafičkom, procentualnom prikazu domena nazivu domene Kultura izražavanja nedostaje : i stvaralaštvo.Sve ovo, kao i druge primjere moguće je jezički ispraviti.

Kurikulum Srpskog jezika se uklapa u cjelinu vaspitno-obrazovnog procesa u Republici Hrvatskoj i sve dokumente na kojima je kurikulum zasnovan, a u skladu su sa evropskim standardima.

Zaključna ocjena i izjava:

Kurikulum za predmet Srpski jezik za osnovne i srednje škole s nastavom na srpskom jeziku i ciriličnom pismu u Republici Hrvatskoj (Model A) kao dokument na kojem treba da se temelji vaspitno-obrazovni proces, školovanje srpske nacionalne manjine, odgovara svojoj nemjeni. Na osnovama iznesenih argumenata, zaključne ocjene i izjave,predlažem Ministarstvu znanosti i obrazovanja da prihvati Kurikulum u njegovom sadašnjem obliku.